

**Helsinki, Töölö
SUOMENLINNA
Lonnan, Ison - ja Pikku Mustasaaren
välinen vesialue, vedenalaisten
muinaisjäännösten inventointiraportti
12.12.2006**

MUSEOVIRASTO
Meriarkeologian yksikkö
Minna Leino 2006

SISÄLTÖ

Arkisto- ja rekisteritiedot	3
Johdanto	4
Lonnan sijainti ja historia	4
Inventoinnin kenttätyöt	5
Kohdekuvaukset	5
Johtopäätökset	6
Lähteet	7

Arkisto- ja rekisteritiedot

Lonnan, Pikku - ja Ison Mustasaaren välinen vesialue

Kunta: Helsinki

Kiinteistörekisteritunnukset: 91-432-6-3 Suomenlinna ja 91-432-1-26 Töölö

Omistajat: Suomenlinnan hoitokunta ja Helsingin kaupunki

Kohteen nimi: Lonnan, Pikku Mustasaaren ja Ison Mustasaaren välinen vesialue

Ajoitus: historiallinen

Vesialueen omistajat: Suomenlinnan hoitokunta ja Helsingin kaupunki

Tutkimuksen laatu: vesialueen inventointi

Tutkimuslaitos: Museovirasto / Arkeologian osasto / Meriarkeologian yksikkö

Tutkimuksen johtaja: FM Minna Leino

Kenttätöaika: 12.12.2006

Tutkitun alueen laajuus: noin 12 ha

Tutkimuksen rahoittaja: Suomenlinnan hoitokunta

Yhteysviranomainen: Museovirasto, Arkeologian osasto, Meriarkeologian yksikkö

Yhteyshenkilö: Tutkija Minna Leino, puh 09 - 40501, sähköposti: minna.leino@nba.fi.

Alkuperäinen tutkimusraportti: Museoviraston Arkeologian osaston Meriarkeologian yksikön arkisto (MVI/O/MaY: arkisto)

Liitteet:

LIITE 1 Yleiskartta

Johdanto

Arkkitehti Reetta Amper Suomenlinnan hoitokunnasta tiedusteli 30.11.2006 Museoviraston kantaa Lonnan kunnallistekniikan johdosta tehtäviin pohjatutkimuksiin. Ramboll Finland Oy:n Suomenlinnan hoitokunnalle tekemässä tarjouksessa esitettiin suunnitelma, jossa vesialueella tehtäisiin mm. pliktausta ja punttiluotausta. Kyseiset menetelmät saattavat vahingoittaa vedenalaista kulttuuriperintöä.

Museoviraston meriarkeologian yksikkö katsoi tarpeelliseksi tehdä pohjan viistokaikukartoituksen vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelemiseksi, sillä kattavaa tietoa vedenalaisten muinaisjäännösten sijainneista ei ole. Systemaattista inventointia vesialueella Lonnan, Ison - ja Pikku Mustasaaren välillä ei ole aikaisemmin tehty. Tarkastettavan alueen läheisyydestä tunnettiin kaksi irtolöytöä ja yksi puulaivan hylky. Vanhan päälaiturin rakenteita on myös säilynyt alueen vieressä.

Meriarkeologian yksikön tekemä tarjous (382/304/2006) viistokaikututkimuksesta hyväksyttiin Suomenlinnan hoitokunnassa 7.12.2006 (tilausnumero: S 148). Asian kiireellisyyden vuoksi kenttätyöt suunniteltiin tehtäväksi viikolla 50 ja raportointi viikolla 51.

Lonnan sijainti ja historia

Lonna on pieni saari, joka sijaitsee Helsingin Tuomiokirkosta 2,8 km linnuntietä kaakkoon. Paikka on Kruunuvuorenselällä, puoli kilometriä Suomenlinnan Isosta Mustasaaresta pohjoiseen. Lonnan pinta-ala on noin 1,6 hehtaaria. Kaakkoisrannalla on karikkoista ja matalaa, mutta eteläranta on syvä. Saareen johtaa kaksi väylää, joista matalampi, kolmen metrin väylä johtaa etelälaituriin.

Lonna on kulttuurihistoriallisesti arvokas, Suomenlinnan linnoituskokonaisuuteen kuuluva alue. Augustin Ehrensvärdirin suunnitelman mukaan alueelle olisi ollut käyttöä jo 1770-luvulla mm. kölinhaalauspaikkana. Lonnasta tuli linnoitussaaren osa vuonna 1817. Tuolloin alue lunastettiin keisarin päätöksellä osaksi Viaporin linnoitusta. Lonna soveltui hyvin ruudin käsittely- ja varastointipaikaksi. Merisodankäynnin tarpeisiin alueelle rakennettiin myöhemmin tilat miinojen kokoamista ja varastointia varten.

Lonnassa aloitti toimintansa saksalaisten rakentama magneettisuuden poistoon tarkoitettu asema 23.1.1944. Kyseisellä demagnetointiasemalla poistettiin laivojen magneettisuutta, jotta runkojen magneettisuus ei aktivoisi merellä herätemiinoja. Asemaan kuuluivat merenpohjaan laskettujen kaapeleiden muodostamat kaksi magneettisuuden mittauskenttää ja yksi magneettisuuden poistokenttä. Poistokenttä sijaitsi saaren eteläpuolella. Aseman toiminta jatkui 1960-luvulle asti. On mahdollista, että toimintaan liittyneet kaapelit ovat edelleen merenpohjassa.

Lonnan entisen asukkaan Kauko Hotin tietojen mukaan etelälaiturin ja vanhan laiturin välissä olisi mahdollisesti venäjän vallan aikainen rautahylky. K. Hotti oli nähnyt vuonna 1969 laiturilla rautaisen pollarin. Eino Peippo oli kertonut, että puolustusvoimien sukeltajat olisivat nostaneet kyseinen pollarin rannassa olevasta hyllystä. Eino Peippo toimi magneettisuudenpoistoaseman hoitajana Lonnassa vuosina 1960–1971. K. Hotin isä Mikko Hotti ei tuntenut hylkyä, joten K. Hotti arveli sen olevan Venäjän vallan ajalta. K. Hotti kertoi lisäksi kuulleen isältään, että Lonnan pohjoispuoliselta laiturilta olisi heitetty mereen toimimattomia miinoja.

Lonna kuuluu nykyisin Suomenlinnan hoitokunnan alaisuuteen, sillä puolustusministeriö luovutti Lonnan Suomenlinnan hoitokunnan hallintaan vuonna 1999. Peruskunnostuksen jälkeen alueen on tarkoitus olla

avoinna yleisölle. Lonna on liitetty Helsingin Energian sähköverkkoon Suomenlinnan kautta vedenalaisella kaapelilla. Tämä yhteys on kuitenkin kunnostustöiden yhteydessä osoittautunut riittämättömäksi. Saarella ei ole vesijohtoa, eikä se kuulu jätevesiverkostoon. Alueelle pitää saada uusi sähkölinja sekä liittää saari kunnalliseen vesi- ja viemäriverkkoon.

Inventoinnin kenttätyöt

Kenttätutkimus tehtiin joulukuussa yhden päivän aikana (12.12.2006). Tutkimuksiin osallistuivat Museoviraston meriarkeologian yksiköstä työmestari Pekka Paanasalo, apulaistutkija Rami Kokko ja suunnittelija Vesa Hautsalo. Sama työryhmä on osallistunut myös materiaalin tulkintaan.

Inventoinnissa käytetty viistokaikuluotain oli Museoviraston omistama Imagenex SportScan 330/800. Kaistanleveys oli 2 x 30 metriä ja käytetty taajuus 800 kHz. Paikannuksessa käytettiin Garmin GPS 76 laitetta. Viistokaikuaineisto käytiin läpi sekä Imagenexin ajo-ohjelmalla että Meriarkeologian käyttöön kehitetyllä tulkintaohjelmalla, jolla myös kohteiden sijainnit on määritetty. Osa alueesta kaiutettiin ilman GPS – paikannusta teknisten ongelmien vuoksi (tarkemmin ks. liite 1).

Kohdekuvaukset

Museoviraston vedenalaislöytöjen rekisterin mukaan tutkittavan alueen vieressä on useita kohteita. Lähimmät ovat kaksi irtolöytöä eli ankkuri ja kuormarattaat. Ne voivat olla sadan vuoden iässä irtaimia muinaisesineitä, mutta toistaiseksi niiden iästä ei ole tarkempaa tietoa. Lisäksi lähistöllä on kaksi kiinteää muinaisjäännettä eli puuveneen hylky ja vanhan päälaiturin rakenteita.

Lähellä kuormarattaiden oletettua sijaintipaikkaa viistokaikukuvassa näkyi anomalia. Tämä anomalia oletetaan tulevan kuormarattaista, mutta se voidaan kiistatta varmistaa vasta näköhavainnolla. Kuormarattaat ovat löytyneet Teredo Navalis yhdistyksen inventoinnissa talvella 1988-1989. Vedenalaislöytöjen rekisterissä ne kuvataan yksiakselisiksi hevosen kuormarattaiksi.

Kuormarattaiden sijainti: KKJ yhtenäiskoordinaatisto P 6 672 651,00 I 3 388 121,00

Ankkurin on ilmoittanut Museovirastolle Heikki Partanen vuonna 1978 ja se on paikannettu rekisteriin Harry Alopaeuksen yhteenvetokartan mukaan (24.1.1978). Ankkurin koosta tai tyypistä ei ole tietoa ja tarkempaa sijaintia ei toistaiseksi tunneta. Viistokaikutuksessa ankkuria ei kyetty havaitsemaan.

Ison Mustasaaren pohjoispuolella, päälaiturin läheisyydessä ovat alueen ainoat kiinteät muinaisjäännekset. Alueella on pieni hylky ja vanhan päälaiturin rakenteita. Hylky on rekisteritietojen mukaan pituudeltaan noin 10 metriä. Se on kölin suuntaisesti puoliksi hautautunut rantahiekkaan. Hyllylle saatiin tarkka sijaintitieto. Vanhan päälaiturin rakenteisiin kuuluu mm. hirsiarokkia ja aallonmurtajia. Viistokaikukuvasta näitä ei voida kuitenkaan tarkemmin määrittää.

Hyllyn sijainti: KKJ yhtenäiskoordinaatisto P 6 672 564,18 I 3 388 273,20

Ennestään tuntemattomia kohteita ei viistokaikututkimuksissa tullut esille. Demagnetointiaseman kaapeleista ei saatu varmaa havaintoa. Viistokaikukuvassa näkyi merenpohjaan hautautunut kaapeli, mutta tarkkoja sijaintitietoja kohteelle ei saatu teknisten ongelmien vuoksi. Sijaintitiedon puutteen vuoksi tietoa ei voi verrata vanhoihin karttoihin, joihin kaapelien paikat on merkitty. Vanhojen karttojen perusteella demagnetointikaapelin sijaintipaikka jäisi juuri tämän työn selvitysalueen ulkopuolelle.

Johtopäätökset

Viistokaikututkimus tehtiin kiireellisesti, jotta saataisiin selville koskettaako Lonnan kunnallistekniikkaan liittyvät pohjatutkimukset Suomenlinnan vedenalaista kulttuuriperintöä. Kohdetiedot välitettiin pohjatutkimukset tekeväälle Ramboll Finland Oy:lle sähköpostitse 13.12.2006. Suunnittelija Mikko Niskanen (Ramboll Finland Oy) totesi kohteiden olevan riittävän sivussa, etteivät ne vaikuta pohjatutkimuksiin.

Kauko Hotin kuvauksen perusteella Lonnan rannassa olisi Venäjän vallan aikainen hylky. Sitä ei kuitenkaan tehdyllä viistokaikututkimuksella havaittu. On mahdollista, että hylystä peräisin ollut pollari olisi kotoisin Ison Mustasaaren pohjoispuolella olevasta rautahylystä.

Vanhojen karttojen mukaan Lonnan etelärannassa on ollut toinen laituri, nykyisen laiturin eteläpuolella. Laiturin jäänteitä ei viistokaikututkimuksessa havaittu. Jäänteet voivat olla matalalla, rantaviivan tuntumassa, jossa viistokaikuluotaus ei ole mahdollista. Laiturista voi olla säilynyt kivillä täytetty hirsiarokku tai pelkkiä kiviä. Tällaiset jäänteet katsotaan yleensä vedenalaiseksi kulttuuriperinnöksi, eikä niitä ole syytä muuttaa ilman tarkempia tutkimuksia.

Kuormarattaat, ankkurin oletettu sijaintipaikka, puinen veneen hylky ja vanhan päälaiturin rakenteet tulee tarkastaa sukeltamalla, jos niiden lähellä tehdään vedenalaisia rakennustyöitä. Tuolloin arvioidaan tutkimustarve ja voidaan harkita kohteiden siirtämistä tai nostamista jos rakennustyöt sitä edellyttävät. Lisäksi jos hankkeen edetessä tavataan muuta vedenalaista kulttuuriperintöä, tulee asiasta olla hyvissä ajoin yhteydessä Museoviraston meriarkeologian yksikköön.

Suomenlinnassa 19.12.2006

Minna Leino, FM
Meriarkeologian yksikkö
Museovirasto

Lähteet

Painetut lähteet:

Eerikäinen, Liisa 1997: *H Lonna*. Suomenlinnan rakennusten historia. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 17, Suomenlinnan hoitokunta. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä 1997. ISBN 951-9075-91-7.

Enqvist, Ove 1994: *Lonna 1990 – luvulla*. Suomenlinnan sanomat 2/1994.

Lonna Ehdotus tuhkansirottelu- ja uurnahautausmaaksi, Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 1993: 11. ISSN 0787-9024.

Suulliset lähteet:

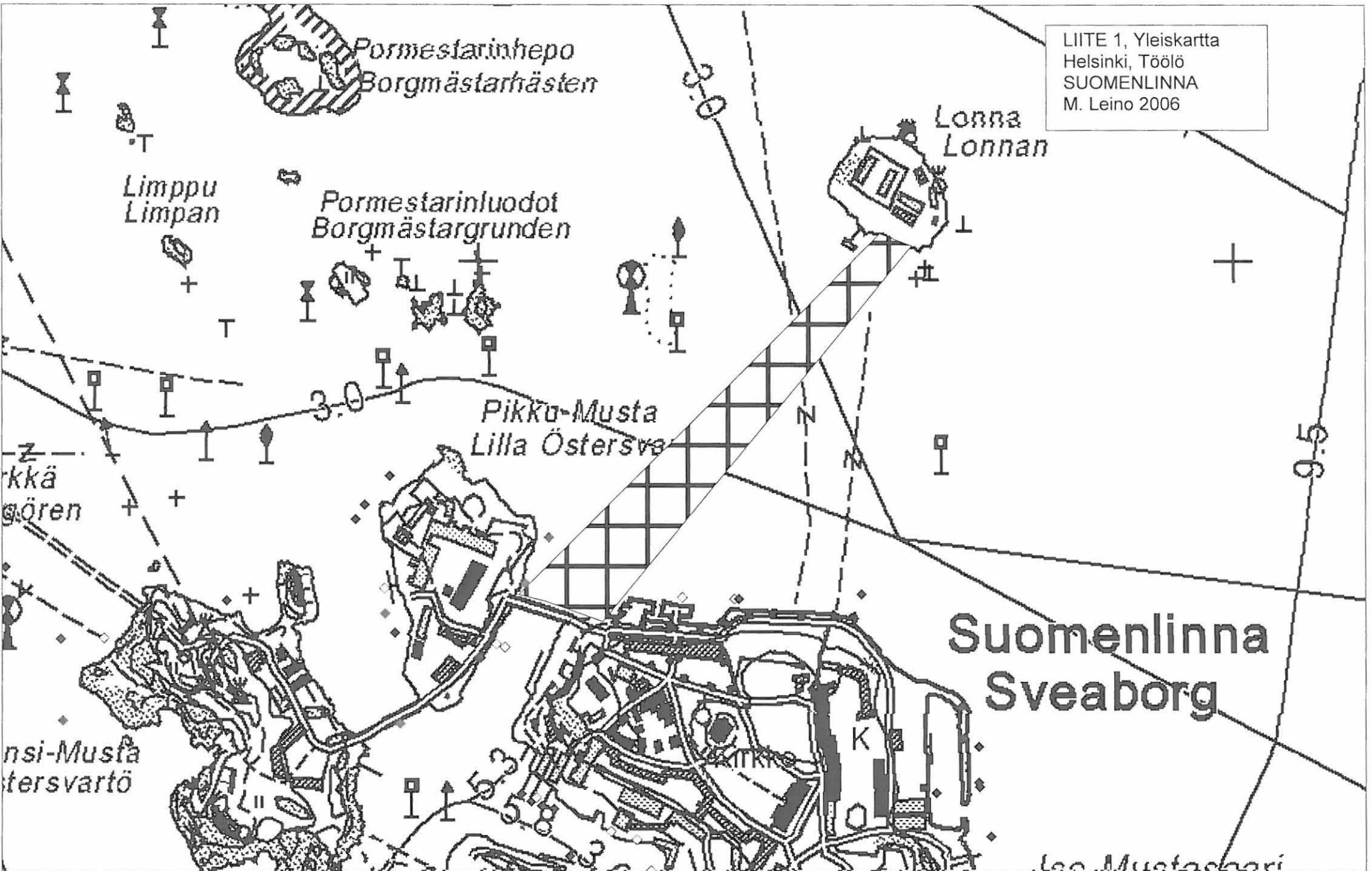
Hotti Kauko, puhelinkeskustelu (Leino – Hotti) 8.12.2006

Arkistolähteet:

Hacklin Jari: Raportti Suomenlinnan sukelluksista talvella 1988-1989. 18.10.1989 (Teredo Navalis). Meriarkeologian yksikön vedenalaislöytöjen arkisto. Hylkysaari, Helsinki.

Helsinki, Suomenlinna II. Raportteja Suomenlinnan vedenalaiskohteista. Meriarkeologian yksikön vedenalaislöytöjen arkisto. Hylkysaari, Helsinki.

LIITE 1, Yleiskartta
Helsinki, Töölö
SUOMENLINNA
M. Leino 2006

rkä
gören

nsi-Musta
stersvartö

Leo Mustajärvi